

TÜRK EĞİTİM TARİHİ

M.Ö. 1000 - M.S. 2021

*Yazarın yaptığı resimler ve
“hat sanatı” alanındaki yazıları ile*

Prof. Dr. Yahya AKYÜZ

Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Emekli Öğretim Üyesi

Gözden Geçirilmiş
34. Baskı

 PEGEM
AKADEMI

Prof. Dr. Yahya AKYÜZ

TÜRK EĞİTİM TARİHİ
M.Ö. 1000 - M.S. 2021

ISBN 978-975-8792-39-9

© Kasım 2021, **Pegem Akademi**

Bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun ve yazarın yazılı izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, belgeleri, tabloları, resimleri, yorumları, kapak tasarımı, mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle aynen ya da değiştirilerek, kısaltılarak, özetlenerek, başka bir dile çevrilerek çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimizi haberdar etmelerini bekliyoruz. Okuyucularımızın bilimsel araştırma ve emek ürünü olan gerçek kitaplara saygı göstereceğine, bandrolsüz, korsan ve fotokopi yapılmış kitapları satın almayacağına inanıyoruz. Onların tüm kitaplara ilişkin sergileyecekleri böyle bir etik davranış bilimsel yayınların gelişmesine katkıda bulunacaktır. Okuyucularımıza, gösterecekleri bu duyarlılık için teşekkür ederiz.

Gözden Geçirilmiş ve resimlendirilmiş 34. Baskı: Kasım 2021
Yazım ve düzenleme: Ahmet Oğuz Akyüz - Gürsel Avcı - İsmail Yolcu

Kapak Tasarımı: Hakkı Uslu
Dizgi-Grafik Tasarım: Gürsel Avcı
Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
Saray Mahallesi 126. Cadde No: 20/A
Kazan / Ankara

Yayınevi Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
E-ileti: pegem@pegem.net

Prof. Dr. Yahya AKYÜZ, Çanakkale'nin Yenice ilçesi, Hamdibey kasabasında doğdu (1941). Çocukluğunu Hamdibey, Kalkım, Karabiga, Biga ve İstanbulda geçirdi. Biga Sakarya İlkokulu'nu (1953), Biga Ortaokulu'nu (1956) ve İstanbul Erkek Lisesi'ni (1959) bitirdi. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun oldu (1963). Fransa'da Yüksek Lisans ve Doktora yaptı (1967).

Ocak 1968'de Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'ne Asistan olarak girdi. 1972'de Doçent oldu. Askerlik görevini 1973-1975 tarihleri arasında Balıkesir'de ve Bursa Işıklar Askerî Lisesi'nde yaptı.

Nisan 1980'de Profesör oldu.

Yahya AKYÜZ'ün Türk eğitim tarihi ile ilgili ilk kitabı 1966'da Fransa'da yayımlanmıştır. O zamandan beri esas olarak Türk eğitim tarihi ile inkılâp tarihi alanında araştırmalar yapıyor.

Yahya AKYÜZ, 2004-2005 öğretim yılında ABD'de University of Central Florida Eğitim Fakültesi'nde "Misafir Profesör" olarak bulunmuş, araştırmalar ve yayınlar yapmıştır. 2005 Kasım ve Aralık aylarında Tokyo University of Foreign Studies'in daveti üzerine Türkçe Bölümü'nde Japon öğrencilere Türk inkılâp ve eğitim tarihi konularında dersler ve konferanslar vermiştir.

Yahya AKYÜZ Aralık 2008'de emekli olmuştur.

Yahya AKYÜZ, Türk eğitim tarihi alanındaki araştırmalarına 1964'te başlamış ve 55 yıldır kesintisiz çalışmaktadır. Ayrıca emekli oluncaya kadar Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde 41 yıl lisans ve lisansüstü düzeyde Türk Eğitim Tarihi dersi ile bu alanla ilgili dersler okutmuş, binlerce eğitimcinin yetişmesinde emeği geçmiştir. Öte yandan çok önemli arşiv belgeleri ve ciddi, özgün araştırma makaleleri yayınlamış, ulusal ve uluslararası pek çok sempozyuma katılarak bilimsel bildiriler sunmuş, konferanslar vermiş, TV programlarında Türk eğitim tarihinin çeşitli konularında kamuoyunu aydınlatmaya çalışmıştır. Onun *Türk Eğitim Tarihi* kitabı böyle bir çalışma ve araştırma ile öğretimin, bilimsel ve akademik birikimin ürünüdür. Şubat 2019'da bu kitabın 31. Baskısı yapılmıştır. O'nun çok önemli bir kitabı da *Türkiye'de Öğretmenlerin Toplumsal Değişimdeki Etkileri (1839-1950)* başlığını taşımaktadır. (Ankara, 2012, 543s. Pegem-Akademi Yay.)

Yahya AKYÜZ'ün Balkan ve Çanakkale Savaşları ile Millî Mücadele konularında da son derece önemli araştırmaları ve kitapları vardır.

Yahya AKYÜZ'ün 7 kitabı ve 200'den fazla araştırma makalesi vardır.

15 Doktora ve 30 Yüksek Lisans Tezi'nin danışmanlığını yapmıştır.

Yahya AKYÜZ, ayrıca, çevre sorunlarına ve bu konuda öğrencilerin ve toplumun bilinçlendirilmesine duyarlıdır. Bu alanda hem yayın yapmakta, hem de Ayaş'ın Ilıca Köyü'nde 1993'ten beri bir köy korusu oluşturmak amacıyla köylülerle beraber çaba harcamaktadır.

Yahya AKYÜZ, İstanbul'da lise öğrencisi iken (1956-1959) yaz tatillerinde bir hattattan geleneksel hat sanatı dersleri almıştır. Hatlarından 3'ü *Türk Eğitim Tarihi* kitabının 31. ve 32. baskısında yer almıştır.

Yahya AKYÜZ ayrıca, yıllardır karakalem ve suluboya resim çalışmaktadır. Bir suluboya resmi ABD Orlando'da University of Central Florida Eğitim Fakültesi (College of Education) Dergisi'nin kapak resmi olarak yayımlanmıştır (Vol.5, 2005). *Türk Eğitim Tarihi* başlıklı kitabında ve *OTAM* Dergisi'nde de yayımlanmış belgesel resimleri vardır.

Saygı duyduğum

M. Sadullah ÖZTÜRK

Beyefendi'nin
Anısına

Türk Eğitim Tarihi kitabımız,

- Türk eğitim tarihini ilk ve özgün kaynaklardan ve belgelerinden öğrenmek ve öğretmek isteyenlere...
- Milletimizin zaman zaman yaşadığı mutluluk ve felaketlerin eğitimsel nedenleri ve sonuçlarını öğrenmek isteyenlere...
- Eğitim tarihimizin engin tecrübe, fikir, öneri ve birikiminden dersler çıkarmak isteyenlere...
- Güçlü bir Türk eğitim tarihi bilinci kazanmak isteyenlere...

yararlı olacaktır.

Başarı dilekleriyle

Yahya AKYÜZ

ÖNSÖZ

KİTABA VE TÜRK EĞİTİM TARİHİNE İLİŞKİN ÖNEMLİ AÇIKLAMALAR

Bu kitap, ilk kez 1982'de basılmıştır. Bu alanda çeşitli ve değerli araştırmalar var ve yapılmakta ise de, halen, kitabımızın temel özelliği olan, *eğitimimizi zaman ve konu bütünlüğü içinde ele alıp analiz ve sentezlere gitme, geçmişle günümüz arasında bağlantılar kurma ve dersler çıkarma* niteliğine sahip, kapsamlı ve aynı adı taşıyan bir başka kitap bulunmamaktadır. Ayrıca bu yalnızca Türk Eğitim Tarihi alanında bir *ders kitabı* değil, Türk milletinin üç bin yıllık insan yetiştirme düzenini ve bundaki dönüşümleri eleştirel bir gözle araştırıp değerlendiren, her düzeydeki araştırmacı ve okuyuculara da hitap eden bir *fikir eseridir*.

Okuyuculara kitabımızı ve Türk Eğitim Tarihine yaptığı özgün katkıları değerlendirmelerinde ışık tutabilmek için onun temel özelliklerini maddeler halinde kısaca belirtmeyi gerekli görüyoruz:

1. Kitabın Türk Eğitim Tarihi ile ilgili temel bilgilerin tümünü kapsaması amaçlanmış, böylece, *zaman bakımından*, Tarihimizin en eski dönemlerinden günümüze, başka deyişle **M.Ö. 1000'den M.S. 2021'e** kadar geçen üç bin yıllık bir süre içinde *muhteva bakımından* en geniş anlamda eğitimle ilgili kurum, olay, düşünce, deneyim ve bunların gelişmeleri incelenmiştir. Böylece *kitabın temel özelliği, eğitimimizi zaman ve konu bütünlüğü içinde ele alıp, birçok yerde fikir ve olayların günümüzle bağlantılarını ve sonuçlarını ortaya koymasıdır*. Başka deyişle, *ilk kez*, Türk Eğitim Tarihinin konularının tarihî süreklilik ve bütünlük içinde belirlenmesine, bunların açıklanıp yorumlanmasına ve günümüzle ilişkilerinin kurulmasına gidilmiştir.

Kitabımızın bu temel özelliğini başka ifadelerle şöyle açıklayabiliriz: Kitabımız yalnızca, geçmişten günümüze eğitimdeki olayları ve gelişmeleri vermekle yetinmemekte, bir Anadolu kiliminin örgüsü gibi, olayların ve gelişmelerin hem dönemleriyle, hem birbiriyle, hem de sonraki dönemlerle ilişkilerini, etkileşimi ve yorumunu, önemini... eleştirel bir gözle ortaya koymaya çalışmaktadır.

Kitabımızın bu özelliğine en güzel örneklerden biri, soru 150'de incelediğimiz şu güncel konuda görülebilir: ***“Türkiye'nin Avrupa Birliğine girme çabaları ve küreselleşme Türk eğitim tarihi açısından nasıl değerlendirilebilir? Bunların Türk eğitimine etkileri nelerdir?”***

Bu konu, Osmanlının Avrupa'ya yönelişinden 2006'da Türkiye Cumhuriyeti'nin AB'ne girme çabalarına kadar eğitim-siyaset-ekonomi-yenileşme... boyutları açısından ve tarihî gelişim süreci içinde işlenmiş, geçmişle bugün arasında benzerlikler ve bugün ortaya çıkan dersler açıklanmıştır. Okuyucu, böyle bir konunun Türk eğitim tarihi açısından *ilk kez* dile getirildiğini ve incelememizin bir *fikir yazısı* niteliği taşıdığını da görecektir.

2. Konular *sorular* halinde belirlenerek işlenmiştir. Kısmen Sokrat'ın öğretim yöntemine benzeyen ve öğrenciye bir konuyu öğretme bakımından geçerli olan bu yöntem, çok geniş ve dağınık alanların incelenmesinde de işe yarar görünmektedir.

3. Yararlanılan kaynakların tümü, ayrıntılı olarak verilerek hem okuyucunun kaynaklara ilişkin geniş ölçüde bilgilendirilmesi sağlanmış, hem de *bilimsel araştırma yönteminin gereği* titizlikle yapılmıştır.

4. Bir devlet ya da dönemdeki eğitim ele alınmadan önce, kısaca tarihî ve siyasî açıklamalar yapılmış, sonra, eğitimin temel özellikleri maddeler halinde gösterilmiş, böylece konuya önce kuşbakışı bir yaklaşıma gidilmiştir. Daha sonra da devlet ya da dönemin özelliklerine göre çeşitli eğitim konularına geçilmiş, bunlar da mantikî bir düzen içinde, önce *örgün*, sonra *yaygın* eğitimle ilgili olarak sıralanıp ele alınmıştır.

5. Kitaba, bizim hazırladığımız ve Hakkı Uslu'nun çizdiği Asya'da eski Türk devlet ve topluluklarını, bölgeleri, kentlerini gösteren *özümlü bir harita* konmuştur.

6. Eğitim tarihimizin bazı *önemli ve özgün belgelerinin* metin içinde klişeleri verilerek okuyucunun bunlarla doğrudan ve görsel teması sağlanmıştır.

7. Atatürk'ün 1930'da Samsun Orta Okulunda girdiği bir derse ilişkin çok anlamlı bir *fotoğraf* verilmiştir.

8. Dilin ve anlatımın açık, sade ve akıcı olmasına, mümkün oldukça yabancı kelime kullanılmamasına özen gösterilmiştir. Ülkemizde bazen rastlanan "bir eser anlaşılıyorsa bilimsel olduğu içindir" gibi bir görüş çok yanlıştır. Bizim inancımıza göre, en karmaşık konular bile iyi incelenirse, Türkçeyi özenle kullanma sorumluluğu taşınırsa ve açık yazmak için çaba harcanırsa berrak ve sade yazılabilir. Asıl zor olan budur ve böyle bir anlatıma ulaşmak amaçlanmalıdır. Eskiden buna "başarılması çok zor olan kolaylık" (sehl-i mümteni) denirdi. 40 yılı aşan öğretim üyeliğim boyunca öğrencilerimize, halkımıza Türkçemize saygı göstermek ve onu özenle kullanmamız gerektiğini hep söyledim. 2017 yılında yapılan Milli Eğitim Şurası sonuç raporunda da bu yolda bir madde koydurmak için çalıştım ve böyle oldu.

9. Bir bilim dalının gelişmesinde, ilgili terimlerin belirlenmesi, açıklanması çok önem taşır. Bu düşünceden hareketle, eski eğitim terimlerimiz, *ilk kez, Türk Eğitim Tarihi Terimleri Sözlüğü* başlığı altında kitabın sonunda toplanıp açıklanmıştır. Bu sözlük, gerek kitabımızın, gerek eski eğitim metinlerinin anlaşılmasında okuyucuya çok yardımcı olacaktır.

10. Eğitim Tarihimizdeki gelişmeler, bazı önemli siyasî gelişmelerle ilişkili olarak *Zaman Çizgisi* başlığı altında tablo halinde verilmiştir. Bu tablo da bu haliyle ilk kez yapılmaktadır.

11. Eğitim Tarihimizde fikir, düşünce, kurumsal gelişme, uygulama alanında çok önemli bir tecrübe birikimi vardır. Bu birikimin olumlu, olumsuz, dikkate değer ya da pek değer taşımayan yönleri bulunmaktadır. Kitabımızda bu zengin birikimi eleştirel bir gözle değerlendirip tartışarak öğrenci ve okuyuculara tanıtmak, onlara Eğitim Tarihimizin değerini göstererek bu alanda ve millî eğitimimizi geliştirme yolunda araştırma zevki vermek, bağımsız yaşama özelliğimizle ilgili geçmişten gelen dersleri göstermek de amaçlanmıştır.

12. Kitabımızda 2006'daki 10. baskısından itibaren yaptığımız 1 suluboya resim yer almaktaydı: Edirne'de *II. Bayezid Darüşşifası*. Bunun kimi ressamların ve okuyucularımızın beğenisini kazanması üzerine 19. baskıda tarihî eğitim öğretim kurumlarımızla ilişkin yaptığımız 10 resim sunmuştuk. 31., 32. 33. baskılarda ise yazarın yaptığı 17 resim ile hat sanatı alanındaki 3 hat çalışması sunulmuştur. Resimler ve yazıların öğrencilerin ilgisini çekeceğini ve konuları daha kolay ve zevkle öğreneceklerini bildiğim için böyle bir pedagojik amaçla konmuştur.

13. Her baskıda *kitabın güncelleştirilip yeni araştırmalarla zenginleştirilmesi onun bir başka özelliğidir*. Böyle olunca da kitabın hacmi giderek artmaktadır. Ancak bu doğaldır: En eski tarihlerden günümüze kadar eğitimsel fikir, düşünce, kurum ve tecrübelerimizi ve bunlardan çıkan dersleri konu alması, bugünkü eğitim sorunlarını çözmekte bize ışık tutması gereken Türk Eğitim Tarihi gibi geniş kapsamlı ve çok önemli bir ders, Üniversite düzeyinde, **basit ve niteliksiz bir kitap veya teksir, kısa notlar ve birkaç fotokopi ile okutulup öğretilemez**. Bu asla doğru ve yararlı olmaz. Böylesine önemli bir konu, ciddî, sistemli, bilimsel olarak ele alınırsa yararlı olabilir. Kitabımızda bu amaçlanmaktadır. Öğrenciler ayrıca, başka ciddî ve bilimsel kitapları da araştırıp okumalıdır.

14. Her baskıda, *kitabın tümü tekrar tekrar gözden geçirilmektedir*. Az yukarıda, kitabın "sürekli güncelleştirilip yeni araştırmalarla zenginleştirildiği" şeklinde belirtilen özelliğine gelince: Bir baskıdan ötekine gidilirken, bu arada yapılan ciddî yayınlar, doktora tezleri vs. ve kendi yayınlarımız özetle değerlendirilmektedir.

15. Türk eğitim tarihi alanında gittikçe artan değerli araştırmalar yapıldığını görmekteyiz. Ancak şöyle bir durum da gözleniyor:

Türk eğitim tarihi 2006'dan itibaren tekrar programlara girmeye başlayınca bu dersin kitabına ihtiyaç arttı. Yayınevlerinin teşviki ile bir araya gelen genç öğretim elemanları bir editörün başkanlığında ders kitapları yazdılar. Ancak bir ders kitabı yazmak sanıldığı kadar kolay değildir. Bu, büyük bir bilimsel birikimi, yıllarca araştırma, yayın ve öğretim yapmayı gerektirir. Özetle, iyi bir ders kitabı, bir öğretim üyesinin "olgunluk" döneminde verebileceği bir üründür...

16. Eğitim Bilimleri ile Eğitim Fakültelerinin amacı, öğrencilere çeşitli eğitim bilgileri kazandırmakla sınırlı kalmaz. Öğrencilere, *Türkiye'nin ve Türk dünyasının eğitim sorunlarını tarihî derinlik ve bütünlük içinde kavratmaya çalışmak ve onları, geçmiş tecrübelerden ders alarak çözüm arayışlarına yöneltmek de gerekir*. Oysa, *eğitimimiz, zaman ve konu bütünlüğü içinde en geniş biçimde incelenmez, öğrenilmez ve algılanmazsa, eğitimimizi bugün geliştirmek için yeni fikirler üretilemez*. Bu da ancak Türk Eğitim Tarihi dersinin yardımı ile sağlanabilir. Kitabımızın temel amacı budur. Bu nedenle, sözün geçen Fakültelerde ve onların tüm Bölümlerinde böyle bir dersin okutulması gereklidir. Biz, her geçen gün Türk Eğitim Tarihinin öneminin daha çok anlaşılması gerektiğine inanıyor, kitabımızın ve çalışmalarımızın bunda payı olacağını düşünüyoruz.

Ancak YÖK, 4 Kasım 1997 tarihli Eğitim Fakültelerinin "yeniden yapılandırılması" programlarında Türk Eğitim Tarihi dersine yer vermemiştir (Bu konunun değerlendirilmesi kitabımızın SONUÇ kısmında yapılmıştır). O tarihten beri, gerek bilimsel sempozyumlarda, gerek makalelerimizde *Türk Eğitim Tarihi dersinin mutlaka ve zorunlu olarak okutulması gerektiği* gerekçeleriyle tarafımızdan birçok kez açıklanmış ve savunulmuştur. Nihayet YÖK'ün Mart 2006'da başlattığı Eğitim

Fakültelerindeki programların “güncelleştirilmesi” çalışmalarında bu ders bazı programlara tekrar alınmıştır (Temmuz 2006). Ayrıca seçimlik dersler içinde de daha yaygın bir açılma imkânına kavuşmuştur. Mart 2018’de de YÖK Türk eğitim tarihi dersini Eğitim Fakültelerinin tüm bölümleri için zorunlu ders olarak programa koymuştur.

17. Kitabımızın, *Türk Eğitim Tarihi* dersi yanında, *Türk Tarihi ve Kültürü*, *İnkılâp Tarihi*, *Türk Eğitim Sistemi*, *Eğitim Bilimine Giriş*, *Eğitim Hukuku ve Yönetimi*, *Türk Eğitim Düşünürleri...* gibi dersler ve konularda da Eğitim Fakülteleri öğrencilerine, ayrıca tüm öğrenci, öğretmen, aydın, yazar, araştırmacı ve devlet adamlarına da yararlı olacağına inanıyoruz.

Kitabımızın 34. Baskısını özenle gerçekleştiren Pegem Akademi yöneticileri Servet SARIKAYA ve Gürsel AVCI'ya, ayrıca Vadi Grup Basımevi'nin değerli çalışanlarına içten teşekkür ederim.

Ankara, Kasım 2021

Prof. Dr. Yahya AKYÜZ

Ankara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Emekli Öğretim Üyesi

1. Baskı	:	1982		Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay.
4. Baskı	:	1993	(Gözden Geçirilmiş)	İstanbul Kültür Koleji Yay.
7. Baskı	:	1999	(Gözden Geçirilmiş)	ALFA Basım Yayım Dağıtım. San.
9 - 26. Baskılar	:	2004-2014	(Gözden Geçirilmiş)	Pegem Akademi Yayıncılık
27. Baskı	:	2015	(Gözden Geçirilmiş)	Pegem Akademi Yayıncılık
29. Baskı	:	2016	(Güncelleştirilmiş)	Pegem Akademi Yayıncılık
30. Baskı	:	2018	(Güncelleştirilmiş)	Pegem Akademi Yayıncılık
31. Baskı	:	2019	(Genişletilmiş)	Pegem Akademi Yayıncılık
32. Baskı	:	2019	(Gözden Geçirilmiş)	Pegem Akademi Yayıncılık
33. Baskı	:	2020	(Gözden Geçirilmiş)	Pegem Akademi Yayıncılık
34. Baskı	:	2021	(Gözden Geçirilmiş)	Pegem Akademi Yayıncılık

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ: KİTABA ve TÜRK EĞİTİM TARİHİNE İLİŞKİN ÖNEMLİ

AÇIKLAMALAR..... V

GİRİŞ

1. Türk eğitim tarihinin amacı nedir? Türk eğitim tarihi ne zaman başlar, hangi dönemlere ayrılır, hangi konuları kapsar? Türk eğitim tarihini araştırmak ve öğrenmek neye yarar? Türk eğitim tarihinin temel kaynakları nelerdir? 1

I. KISIM

TÜRKLERİN MÜSLÜMAN OLMALARINDAN ÖNCE

* *Dönemin eğitiminin temel özellikleri..... 5*

HUNLAR

2. Hunlarda eğitim hakkında neler biliyoruz? 6

GÖKTÜRKLER

3. Göktürklerde eğitim hakkında neler biliyoruz? Orhun Anıtlarının Türk eğitim tarihindeki yeri nedir? 10

UYGURLAR

4. Uygurlarda eğitim hakkında neler biliyoruz? 14
5. Eski Türklerin eğitimi başka kültürlerden etkilenmiş midir? 15
6. Eski Türklerde öğretim araç gereçleri nelerdi? Matbaa biliniyor muydu? 16

II. KISIM

TÜRKLERİN MÜSLÜMAN OLMALARINDAN SONRA

* *Dönemin eğitiminin genel özellikleri..... 19*

I. BÖLÜM

İÇ ASYA MÜSLÜMAN TÜRKLERİ, KARAHANLILAR

* *Dönemin eğitiminin temel özellikleri..... 21*

7. Karahanlılarda eğitim, medreseler ve öğretimleri hakkında neler biliyoruz?.. 21
8. Farabi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?..... 23
9. İbni Sina'nın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?..... 25
10. Balasagunlu Yusuf'un Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?..... 31
11. Kaşgarlı Mahmut'un Türk eğitim tarihindeki yeri nedir? 35
12. Ahmet Yesevî ve Edip Ahmet bin Mahmut Yükneci'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir? 38

II. BÖLÜM

SELÇUKLULAR, ANADOLU BEYLİKLERİ

* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	42
13. Selçuklularda eğitim hakkında neler biliyoruz?	43
14. Anadolu Selçukluları ve Beyliklerindeki başlıca medreseler hangileridir?	48
15. Selçuklularla çağdaş Avrupa'da eğitimin durumu nedir?.....	49
16. Ahilik ve Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	52
17. Nizamülmülk'ün Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	53
18. Mevlâna Celâlettin'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	54
19. Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Âşık Paşa'nın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	56
20. Nasrettin Hoca'nın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	57

III. BÖLÜM

OSMANLILAR

* <i>Dönemin eğitiminin genel özellikleri</i>	59
---	----

A) KURULUŞTAN EĞİTİMDE İLK YENİLEŞME HAREKETLERİNE KADAR (1299-1776)

* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	59
21. Osmanlıların ilk dönemleri ile, onlarla çağdaş beyliklerde ve Türk Devletlerinde eğitim hakkında neler biliyoruz?	61
22. Fatih ve Süleymaniye medreselerinin kuruluş ve öğretim düzeni nasıldır? ...	65
23. Klâsik Osmanlı medrese düzeni nasıldır? Okutulan bilimler nelerdir?	67
24. Avrupa'da 15.-17. yüzyıllarda üniversiteler ve bilim, Osmanlılara göre neden ve nasıl farklı bir gelişme göstermiştir?	71
25. Meslek ve ihtisas medreseleri nelerdir?	73
26. Medreselerin toplumdaki etkinliği nasıl ortaya çıkıyordu?	75
27. Medreselerin bozulma nedenleri ve bozulma biçimleri nelerdir? Medreselerin ıslahına çalışılmış mıdır?	81
28. Medrese sisteminin 20. yüzyıl eğitim düşüncesi ile karşılaştırılabilecek yönleri var mıdır?	87
29. Osmanlılarda ilköğretim nasıldı?	88
30. Osmanlılarda sıbyan mektebi öğretmenleri nasıl yetişiyor ve toplumu nasıl etkiliyorlardı?	92

31. Osmanlılarda saray eğitim ve öğretim kurumları nelerdir?.....	94
32. Osmanlı hükümdarları nasıl yetişiyordu?	98
33. Osmanlılarda askerî eğitim ve öğretim kurumları nelerdir?.....	102
34. Osmanlılarda azınlık ve yabancı okulları nelerdir?.....	103
35. Osmanlılarda memur yetiştiren kurumlar nelerdir?	106
36. Osmanlılarda halk eğitimi çalışmaları nelerdir?.....	107
37. Osmanlılarda eğitimin idarî teşkilâtlanması nasıldı?	111
38. Vakıfların Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	112
39. <i>Kabusname</i> 'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	114
40. <i>Gülistan</i> ve <i>Bostan</i> 'ın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	115
41. Amasyalı Hüseyinoğlu Ali'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	119
42. Hacı Bayram Velî, Yazıcıoğlu Mehmet ve Ahmet'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	122
43. Kınalızade Ali'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	124
44. Kâtip Çelebi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	125
45. Mustafa Âli ve Koçi Beyin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	129
46. Lütfi Paşa, Naimâ, Sarı Mehmet Paşa'nın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	131
47. Nabi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	131
48. Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	134
49. Osmanlılarda matbaanın kuruluşu nasıl gerçekleşmiştir? Matbaanın ve İbrahim Müteferrika'nın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?...	135
B) EĞİTİMDE İLK YENİLEŞME HAREKETLERİ DÖNEMİ (1776-1839)	
* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	143
50. Yenileşme döneminde açılan askerî okullar nelerdir?.....	143
51. Yenileşme döneminde açılan sivil okullar nelerdir?.....	148
52. Beşiktaş Cemiyet-i İlmîyesi nedir?.....	149
53. İlköğretim zorunluluğu nasıl getirilmiştir?	151
54. Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın eğitim ıslahatı nedir? Bunun Osmanlı hükümeti üzerinde etkisi olmuş mudur?	152
55. Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi ve bunun toplumdaki etkileri nelerdir?	152
56. Sümbülzade Vehbi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	153

C) TANZİMAT DÖNEMİ (1839-1876)

* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	157
57. Tanzimat döneminde eğitimde yenileşmenin dayanakları nelerdir?	159
58. Tanzimat döneminde ilköğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	160
59. Tanzimat döneminde orta öğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	164
60. Tanzimat döneminde yüksek öğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	168
61. Tanzimat döneminde meslekî ve teknik eğitimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	171
62. Tanzimat döneminde özel öğretim, azınlık ve yabancı okulların durumu nedir?.....	173
63. Tanzimat döneminde öğretmen yetiştirme politikası ve çabaları nelerdir?	177
64. Tanzimattan sonra okullara giren müsbet bilim dersleri ile geleneksel dinî derslerde öğrenciler çelişkili biçimde etkilenmiş midir?.....	189
65. Tanzimat döneminde eğitimin idarî teşkilâtlanması nasıldır?.....	191
66. Tanzimat döneminde bazı devlet adamlarının eğitimin gelişmesine katkıları nelerdir?	193
67. Tanzimat döneminde halk eğitimi çalışmaları nelerdir?	195
68. Ziya Paşa ve Ebüzziya Tevfik'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	197
69. Namık Kemal'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	199
70. Ali Suavî'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	201
71. Selim Sabit Efendi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	203
72. Usûl-i cedîd hareketi nedir?	207
73. Yeni eğitim görüşleri ve öğretim yöntemleri ile ilgili ilk kitaplar nelerdir?	210
74. Türk eğitim tarihinde okul binaları ve başlıca öğretim araç gereçlerinin gelişimi nasıl olmuştur? Hat sanatı nedir?.....	215

D) İMEŞRUTİYET DÖNEMİ (1876-1878)

* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	224
75. Kanun-i Esasî'de eğitimle ilgili hükümler nelerdir?	224

E) MUTLAKİYET DÖNEMİ (1878-1908)

* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	225
76. Mutlakiyet döneminde ilköğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	226
77. Mutlakiyet döneminde orta öğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?.....	232

78. Mutlakiyet döneminde yüksek öğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	237
79. Mutlakiyet döneminde meslekî ve teknik eğitimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	238
80. Mutlakiyet döneminde özel öğretim, azınlık ve yabancı okulların durumu nedir?.....	240
81. Mutlakiyet döneminde özel eğitimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	247
82. Mutlakiyet döneminde öğretmen yetiştirme politikası ve çabaları nelerdir?	248
83. Mutlakiyet döneminde eğitimin idarî teşkilâtlanması nasıldır? Yönetimin okullara, programlara, öğretmenlere müdahaleleri nelerdir?	252
84. Mutlakiyet döneminde Maarif Nezaretinin kitap yasaklanmasına ilişkin girişimleri nelerdir?.....	257
85. Gizli hürriyet hareketlerine katılan ve çevrelerine yeni fikirler aşıl原因an öğretmenler kimlerdir?	257
86. Atatürk Mutlakiyet dönemi öğretmenleri için ne demiştir ve O'nu yetiştiren başlıca öğretmenler kimlerdir?	258
87. Münif Paşa'nın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	260
88. Sait Paşa'nın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	260
89. Ahmet Mithat Efendi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	261
90. Ahmet Rıza Bey'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	262
F) II.MEŞRUTİYET DÖNEMİ (1908-1918)	
* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	265
91. Meşrutiyet döneminde okul öncesi eğitimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	267
92. Meşrutiyet döneminde ilköğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	268
93. Meşrutiyet döneminde orta öğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?...	270
94. Meşrutiyet döneminde yüksek öğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	273
95. Meşrutiyet döneminde meslekî ve teknik eğitimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	275
96. Meşrutiyet döneminde özel öğretim, azınlık ve yabancı okulların durumu nedir?.....	277
97. Meşrutiyet döneminde özel eğitimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	279
98. Meşrutiyet döneminde öğretmen yetiştirme politikası ve çabaları nelerdir?	279
99. Meşrutiyet döneminde medreselerin ıslahı çalışmaları nelerdir?	284
100. Meşrutiyet döneminde eğitimin idarî teşkilâtlanması nasıldır?.....	286

101. Öğretmenler ilk kez ne zaman meslek örgütleri kurmuşlardır ve bunların etkinliği nedir?.....	287
102. Meşrutiyet döneminde öğretmenlerin çıkardığı başlıca meslekî dergiler nelerdir?	289
103. Balkan ve I.Dünya Savaşlarının Türk eğitim tarihindeki etkileri ne olmuştur?	290
104. Meşrutiyet döneminde köy eğitimi için ileri sürülen fikirler nelerdir?	296
105. Meşrutiyet döneminde halk eğitimi çalışmaları nelerdir?	299
106. Emrullah Efendi'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	300
107. Satı Beyin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	301
108. Tefik Fikret'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	304
109. Ethem Nejat'ın Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	305
110. Mehmet Âkif'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	306
111. Ziya Gökalp'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	309
112. Ömer Seyfettin'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	312
113. Prens Sabahattin'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	313
114. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	314

IV. BÖLÜM

KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ

(1919-1922)

* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	317
115. Millî uyanış ve örgütlenmeye öğretmenlerin katkısı ne olmuştur?	318
116. Cephede öğretmenlerin etkisi ne olmuştur?	318
117. İşgal altındaki bölgelerde okul ve öğretmenlerin durumu nedir?	319
118. Kurtuluş Savaşı döneminde eğitimde kurtuluş bilinci nasıl görülür?	320
119. Kurtuluş Savaşı döneminde eğitimin idarî teşkilatlanması nasıldır?	320
120. 1921 Maarif Kongresi ve önemi nedir?	321
121. Kurtuluş Savaşı döneminde azınlık ve yabancı okulların durumu nedir?	322
122. Kurtuluş Savaşı döneminde halk eğitimi çalışmaları nelerdir?	324
123. Kâzım Karabekir'in Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	325

V. BÖLÜM
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
(1923'ten sonraki dönem)

* <i>Dönemin eğitiminin temel özellikleri</i>	327
124. Tevhid-i Tedrisat nedir?	329
125. Cumhuriyet döneminde eğitimin resmî temel amaçları ve ilkeleri nelerdir?	331
126. Atatürk'ün Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?	334
127. Yazı, dil, tarih ve kültür inkılâplarının eğitimimizdeki yeri nedir?	343
128. Cumhuriyet döneminde okul öncesi eğitiminde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	344
129. Cumhuriyet döneminde ilköğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	345
130. Cumhuriyet döneminde orta öğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	352
131. Cumhuriyet döneminde yüksek öğretimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	357
132. Cumhuriyet döneminde meslekî ve teknik eğitimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?	370
133. Cumhuriyet döneminde özel öğretim, azınlık ve yabancı okulların durumu nedir?.....	373
134. Özel dersanelerin eğitimimizdeki yeri nedir?	376
135. Cumhuriyet döneminde özel eğitimde yenilik ve gelişmeler nelerdir?.....	377
136. Cumhuriyet döneminde öğretmen yetiştirme politikası ve çabaları nelerdir?	378
137. Köy Enstitülerinin kuruluşu, programları ve çalışmaları nasıldır?	390
138. Köy Enstitülerinin ve yetiştirdiği öğretmenlerin etkileri ne olmuştur?	394
139. Karma eğitim ne zaman ve nasıl gerçekleşmiştir?	395
140. Cumhuriyet döneminde eğitimin idarî teşkilâtlanması nasıldır?	396
141. Cumhuriyet döneminde heyet-i ilmiyeler, eğitim şûraları ve ele aldıkları temel konular nelerdir?	399
142. Cumhuriyet döneminde halk eğitimi çalışmaları nelerdir?.....	402
143. Cumhuriyet döneminde yabancı uzmanların Türk eğitimi ile ilgili raporları nelerdir ve bunların etkisi ne olmuştur?	407
144. Cumhuriyet dönemindeki başlıca eğitimciler kimlerdir? Eğitim bilimi ve akımlarındaki gelişmeler nelerdir?.....	408
145. Mustafa Necati'nin Türk eğitim tarihindeki yeri nedir?.....	409